

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYDSK MAANEDSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND
V E D
CL. ESKILDSSEN OG H. LAUSTEN-THOMSEN

INDHOLD:

P. Feddersen Jensen:

Visby og den grundtvigske Bevægelse paa Vesteregnet.

16. Aarg. Nr. 15. 16

1. Oktbr. 1940.

Sønderjyllands Kreditforening

Haderslev

Banken for Brørup og Omegn

Aktieselskab

Kontortid 10—12 og 2—4

BRØRUP

Køb dansk Arbejde!

Sparekassen for Randers By og Omegn

Kontortid 10—1 og 3—5

„Telefon 3310 (4 Linier).“
Randers

Banken for Skanderborg og Omegn

Kontortid 10—3 Telefon 516 og 517

Skanderborg

KURANSTALTEN
V. STARCKE
OVERLÆGE
Gl. Skovridergaard
AABEN HELE AARET
FORLANG
PROSPEKT
TLF { 514
515
SILKEBORG

Haderslev Amts aut. Destruktionsanstalt

Telefon Hammelev 32.

Selvdøde og syge Dyr afhentes overalt i Distriktet.

Støt de sønderjydske Indsamlinger

N. MIKKELSEN SØRENSEN

Murermester og Entreprenør

Ndr. Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Taga 1700 og 1717

KØBENHAVN

Aktieselskabet

Nordiske Kabel- og Traadfabriker

København F.

KABELVÆRK . TRAADVÆRK . VALSEVÆRK

Spare- og Laanekassen

i Aarhus.

St. Torv 6. Aarhus. Telf. 101.

Kontortid: 10—1 og 2½—5½.

Graasten Bank ^A/_S

Kontortid 9—12 & 2—5

Lørdag 9—1

GRAASTEN

Spare- & Laanekassen
for Kolding By og Omegn

Stiftet 1856

Reservefond ca. 1½ Million

Carl J. Ulrich & Søn

Aktieselskab

Haslev - Telefon 600

Ladelund Landbrugs- og Mælkeriskole,

Brørup St.

5 Mdrs. Landbrugskursus Nov.-Marts

9 — do. Novbr.-Juli

8 — Mælkerikursus Sept.-April

Uddannelse af Kontrolassistenter.

J. C. Overgaard.

Smith & Co. ^A/_S

Cykler og Cykledele

en gros

ODENSE

Reserveret

„B“.

Snoghøj Gymnastik- højskole

Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.

5 Vinterskole.

Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard, Anna Krogh

Aktieselskabet

Banken for Randers og Omegn

R A N D E R S

SPAREKASSEN FOR THISTED AMT

Stiftet 1829

Indskudskapital: 12 Mill. Kr.

Reserver: 950 000 Kr.

Spare- og Laanekassen for Hobro og Omegn

HOBRO — Telefon 13

Jydsk Grundejerkreditforening

Herning.

Kasseobligationer 170.318.100 Kr.

A/S H. C. Møllers Sæbefabrik & Oliemølle

A A R H U S

Grundlagt 1829.

Telf. 9800

Prima blød Sæbe, Linolie og Fernis.

Sankt Clara Mølle ^{A/S}

Papir- Pap- og Støbepapfabrik.

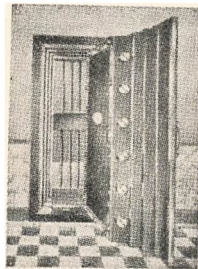
Roskilde.

Indbrudssikre, patentbeskyttede
Panserdøre, Panserskabe
Døgnbox og øvrige **Boxanlæg**

M. H. JÆGER

Aarhus Pengeskabsfabrik
Grundlagt 1894

Tusindvis af Referencer over hele Landet
og adskillige Steder i Udlandet.

Sparekassen for Nyborg By og Omegn

Nyborg.

A/S Horsens Privatbank

Telf. 129

H O R S E N S

Andelselskabet

De forenede Mejerier

Aarhus

Støt

*de sønderjydske
Indsamlinger.*

A.B.C.

Morsø Støbegods

Aktieselskabet

N. A. CHRISTENSEN & CO.

Kgl. Hof-Leverandør

Nykøbing Mors

Aktieselskabet

Vejle Textilfabrik

Windfeld-Hansens Bomuldsspinderi

Aktieselskab

Vejle

Winkel's

Kameluldsartikler

er garanteret fremstillet af ren,
ublandet, ufarvet Kameluld, og
er det bedste Middel mod **Gigt,**
Kulde og **Reumatisme.**

fremstilles i 80 forskellige
Dessins.

Gregers Winkel

Tlf. Centr. 2354 2394

Studiestræde 34, København

NYE ANTIKVAR - KATALOGER.

Nr. 107 *Danmarks og Norges Historie.* 2138 Nr.
Nr. 108 *Sønderjylland.* Slesvig og Holsten.
(De sønderjydske Krige.) Topografi ca. 1000 Nr.
Tilsendes paa Forlangende.

Herm. H. J. Lyng og Søn.

(C. A. Reitzels Antikvariat).

Løvstræde 8

København K.

Aktieselskabet

Glud og Marstrands Fabriker

Uplandsgade 20

DANIA

GASAPPARATER

OG GASOVNE

Mest besparende Fabrikat

Brdr. Rosendahl

Flytteforretning

Møbelopbevaring

Telf. 8246 — 8346 — 14535

Wodroffsvej 59 København V.

J. S. Falck & Co.

SKOTØJSHANDEL

Trianglen.

ALTID NYHEDER

Varehuset „45“

Godthaabsvej 45

Godthaab 6160

Lev. til Vare- og Landbrugslotteriet
Trikotage, Gardiner, Hvidevarer,
Sengeudstyr, Fjerrenseri

Toms

Chokolader

Monter Deres Lejlighed med

GRAM

Tæpper eller Løbestoffer

GRAM TÆPPEFABRIK ^A/_S

Faas i de førende Manufakturforretninger

1. Oktober 1940.

Visby Kirkes oprindelige Taarn. (Efter Arbejdstegning).

Visby og den grundtvigske Bevægelse paa Vesteregnen.

KNUD LAUSTEN KNUDSEN og hans Hustru Gyde Marie Oksen havde, før de i 1852 kom til Visby, haft deres Hjem i Forballum i 25 Aar.

Hun var Datter af den rige Hans Oksen der, som ejede 5 Gaarde paa ialt 48 Td. Hartkorn samt, sagde man, 1 Tønde Guld (100,000 Rd).

Al denne Rigdom efterlod han ved sin Død sit eneste Barn, og det er forstaaeligt, at hun, som baade var rig og smuk, fik mange Friere. Der fortælles, at hun var blevet forlovet med en rig Møller fra Ballum; men da hun saa, at han interesserede sig mere for hendes Stude end for hende selv, lod hun ham vide, at han ikke behøvede at komme til Forballum mere. Kort efter skal hun for første Gang have set den unge, smukke og mandige Knud Lausten Knudsen fra Ribe og skal have erklæret, at hun ingen anden vilde have end ham. De blev gift 1826.

Knud Lausten Knudsen

Gyde Marie Knudsen

Deres Ægteskab blev meget lykkeligt. Hun, der var en statelig Skikkelse og havde en skarp og kritisk Forstand, beundrede Manden, som var en stemningsrig Natur med Hang til Tungsind. Paa Grund af sin Retskaffenhed og Ærlighed i Handel og Vandel, sin Godhed og Hjælpsomhed og den Jævnhed og Ligeformhed, han altid udviste, vandt han megen stor Tillid paa Egnen og overalt, hvor han færdedes. Det er næppe nogen Overdrivelse, naar J. Byskov kalder ham »en af de ædleste og skønneste Skikkelser, vort Bondesamfund har fostret«. ¹⁾

I Forballum havde de to unge — han var 22 Aar, hun 20, da de blev gift — til Nabo den udmærkede og begavede Niels Andersen Hansen, som senere (1853—58) blev Folketingsmand for Enklaverne.

I begge Gaarde opvoksede en stor Børneflokk, og Forældrene blev enige om i Fællesskab at holde en Huslærer til deres Børn. Efter en Kundgørelse i en Avis fik de da den unge Kristen Kold fra Thisted.

Denne Mand fik ikke blot Betydning for sine Elever og Egnen, men blev en Reformator i den danske Skole. I vor Tid nævnes han baade herhjemme og i Udlandet, hvor nye Skoletanker drøftes, som en Mand, der i sine Tanker om Undervisningen var langt foran sin Tid.

Kold havde, før han kom til Forballum, haft to store Oplevelser,

---

¹⁾ J. Byskov: En vestslesvigsk Bondeslægt i Dahl og Lindvald: Sønderjylland.

der blev bestemmende for hans Liv. Ved at høre den kendte grundtvigske Lægprædikant Peter Larsen Skræppenborg var han blevet kristelig vakt, og sin folkelige Vækkelse fik han som saa mange andre ved at læse Ingemanns Romaner.

Kold havde den for en Lærer uvurderlige Egenskab, at han havde en uimodstaaelig Trang til at meddele andre, hvad han selv var glad ved, og han tog sig ikke blot af sine Elever, men ogsaa af de unge Karle i Forballum og Mjolden. Femten af dem samledes med ham til regelmæssige Møder, og ved disse læste han op af Ingemanns Romaner, og Jens Lassen Knudsen (Digteren Jakob Knudsens Fader og Broder til K. L. Knudsen), som var en udmærket Sanger, ledede Sangen. Maaske det lige saa meget har været Kolds Samtaler med dem, der trak de unge Karle til Møderne. Det var sjældent, nogen af dem udeblev.

Saaledes gik det til, at Mjolden blev et af de første Steder i Danmark, maaske det aller første, hvor der blev holdt folkelige Ungdomsmøder.

Det var noget nyt med den folkelige Sang. Sangbøger havde man ikke, Bojsens Sangbog, vor første folkelige Sangbog, var endnu ikke udkommet. Man sang de faa Fædrelandssange, vi havde den Gang, og Folkeviser; men de nye Sange af Grundtvig, der udkom i Smaahefter, udgivne af »Dansk Samfund«, fandt hurtig Vej til den lille Kreds. Vi ved saaledes, at Sangen »Er Lyset for de lærde blot« blev sunget i Mjolden samme Aar, som den blev digtet, og kan forstaa, at det har været med Begejstring, de unge Karle har sunget:

Er Lyset for de lærde blot
til ret og galt at stave?
Nej, Himlen under flere godt,
og Lys er Himlens Gave.
Og Solen staar med Bonden op,
slet ikke med de lærde,
oplyser bedst fra Taa til Top,
hvem der er mest paa Færde.

I en lang Aarrække var der i Mjolden Præster — Hass, Hagen og Bojsen — som var Grundtvigs Disciple. Knudsens, N. A. Hansens og flere Familier kom saaledes tidligt med i den Bevægelse, der mere end nogen anden vakte og dygtiggjorde den danske Bondestand.

Tanken om at oprette en Folkehøjskole for Ungdommen i Sønderjylland opstod her i Vestslesvig, og den første Opfordring til at tegne Aktier i Foretagendet udgik fra Pastor Hagen i Mjolden, K. L. Knudsens Sognepræst, der i et Opraab gjorde smukt og forstaaeligt

Rede for, at en saadan Skole kunde bidrage til en tiltrængt Højnelse af Bondestanden og til Danskhedens Fremme.²⁾ Det er sikkert Hagen, der har paaavirket Knudsen, saa denne senere blev Skolen en virksom og trofast Støtte. »Den slesvigske Forening« tog Sagen i sin Haand, og da der ogsaa kom Støtte nordfra, kunde Skolen oprettes i Rødding 1844. K. L. Knudsen indvalgtes i Skolens »Direktion«, og da »Den slesvigske Forening« ikke kunde anerkendes som »juridisk Person«, tilskødedes Skolen, Nordens første Folkehøjskole, ham paa Foreningens Vegne.

Med den Knudsenske Familie forplantede den grundtvigske Bevægelse sig til Visby. At den her ikke fik det samme stærke Tag i Befolkningen som i Forballum, Mjolden og Randerup, hænger vist sammen med, at den aandelige Jordbænd ikke var saa god og de sociale Forhold vanskeligere. »Herremændene« vedblev at staa en stor Del af Befolkningen i Sognet ret fjernt.

Pastor Seeger har dog ikke Ret, naar han gentagne Gange i sin »Kronik« hævder, at »Grundtvigianerne« slet ingen Betydning fik for Sognet i Almindelighed. Den lille Frimenighed og det stærke Mødeliv i Forsamlingshuset under Fremmedherredømmet har deres Rødder i denne Bevægelse.

Fra 50erne til hen i 70erne var der i Visby Sogn flere gode Familier, som var alvorligt grebne af Grundtvigs kristelige og folkelige Syn og havde virkelig Forstaaelse af hans Frihedstanker paa Skolens og Kirkens Omraade. Det maa indrømmes, at de ikke formaede at præge Sognet særlig stærkt, men til Gengæld var de levende med i Røret og det Arbejde, der var i Gang paa hele Vestkysten fra Ribe til Tønder og fra Forballum til Bovlund.

Det var en god og frugtbar Sæd, der her blev lagt i Tiden mellem Krigene. Den spirede ogsaa godt nok, men Fremmedherredømmets Vold og Tvang hæmmede dens videre Udvikling. Til denne første Kreds hørte: Cornelius Appel og Pastor Dahl fra Tønder, den Knudsenske Familie, Gaardejer Aug. Beck, Fr. Høyberg og Huslærer Sigfred Ley fra Visby, Brødrene Niels Andersen Hansen og Jens Andersen Hansen fra Forballum og Randerup og Bunde Refslund fra Bovlund.

Der blev holdt mange kristelige og folkelige Møder paa forskellige Steder, f. Eks. i Tønder, i Trøjborg Park, i Møgeltønder og paa Mjolden Færgegaard. »I Reglen var Foredragene af opbyggelig Natur, men der blev ogsaa taget Spørgsmaal op, som tilsigtede at kalde paa en virksom Interesse for aandelige Ting.« De stedlige Ledere af

---

²⁾ H. Rosendahl: Nogle Bidrag til Rødding Højskoles Historie.

og Ordførerne ved disse Møder var Cornelius Appel, Pastor Dahl og Sigfred Ley. Det er Cornelius Appel, der har forfattet Indskriften paa Mindestenen i Brøns:

Ej Minde om en Glimredag,
kun om et trofast Hjerteslag

og Indskriften paa K. L. Knudsens Gravsten paa Visby Kirkegaard:³⁾
Med Frihed, Liv og Lys i Pagt
han var saa jævn og sand,
saa tro imod sit Modersmaal
og mod sit Fædreland.

De nævnte Mænd fra Vestslesvig fik sammen med en Del flere fra Eggen Lejlighed til at aflægge et smukt Bevis paa, at de havde forstaaet og virkelig tilegnet sig Grundtvigs Tanker om Frihed i Skole og Kirke, ved at de protesterede mod den danske Sprogordning efter Trearskrigen.

Det kan siges, at denne Ordning i det store og hele var retfærdig, og at den »i Højmod, Taalsomhed og Retsind ragede højt op over alt, hvad vore Modstandere nogen Sinde har vist paa dette Omraade«.

Sprogordningen delte Sønderjylland i 3 Bælter, et nordligt med dansk, et sydligt med tysk og et Bælte i Midten med blandet dansk og tysk Skole- og Kirkesprog. Men Ulykken var, at man i Mellem- og Sydslesvig havde vænnet sig til tysk Kirke- og Skolesprog, ogsaa hvor Omgangssproget var dansk. Tysk var for dem blevet »det hellige Sprog«, og mange betragtede det nu som en Straf at faa det afløst med det danske og protesterede rasende mod den ny Sprogordning.

Mændene fra Vestslesvig indbød til et Møde i Løgumkloster (derfor fik de Navnet »Klosterbrødrene«) for at drøfte en Henvendelse til Regeringen om en anden Sprogordning. De foreslog fuldstændig Sprogfrihed som det eneste retfærdige og tillige som den bedste Maade at hverve for Danskheden paa, men blev imødegaaet af alle de ledende. Deres Ord blev »en Røst i Ørkenen«, men da vi i 1920 igen skulde til at forme en Sprogordning, var det deres Forslag, man tog op og gennemførte.

MØDELIV I VISBY.

Hjemme i Sognet blev der i en lang Aarrække holdt regelmæssige Møder om Vinteren, tit ugentlige, i »Trine Jakobsens Hus«. Ret mange

---

³⁾ Som et Kuriosum kan noteres, at Pastor Seeger i sin „Kronik“ fortæller, at Indskriften er forfattet af Pastor [!] Grundtvig [uden d] i København.

af Sognets Folk uden for den lille Kreds synes ikke at have taget Del i dem, Tilslutningen blev først større, da Brugsforeningen i 1873 fik sit eget Hus, og der i dette indrettedes en Mødesal, hvor man ogsaa i Juletiden kunde holde Fest med Juletræ for alle Sognets Børn, noget der den Gang endnu maa have været ret nyt og ukendt paa Egnen.

Der blev holdt baade opbyggelige og oplysende, baade folkelige og kristelige Møder, og der er ingen Tvivl om, at den Knudsenske Familie med sine mange gode Sangere har sørget for at holde Sangen vedlige. Gennem »Dansk Samfund« kom Grundtvigs nye Salmer og Sange til den lille Kreds.

Talerne var dels de hjemlige, Corn. Appel, Pastor Dahl fra Tønder og Sigfred Ley, dels Præster og Højskolemænd fra »det gamle Land«. I tre Aar (1867—70) havde Kredsen sin egen Præst, Pastor Schmidt fra Daler, der var blevet boende i Visby, efter at han var blevet afskediget i Daler, fordi han som saa mange andre Præster og Lærere ikke vilde aflægge den præjsiske Embedsed.

1873—78 havde man en udmærket Medhjælper og Ordfører i den unge, højt begavede teologiske Kandidat Vilhelm Hansen, der var Huslærer for H. A. Knudsens Børn paa Trøjborg og siden blev en meget skattet og anset Præst og Provst i Nykøbing paa Mors.

I over 30 Aar havde man, næsten uafbrudt, her i Visby en Mand eller Kvinde, som tog sig af et frivilligt dansk Aandsarbejde i Sognet og paa Egnen. Med Undtagelse af Rødding er dette vist uden Sidestykke i hele Landsdelen.

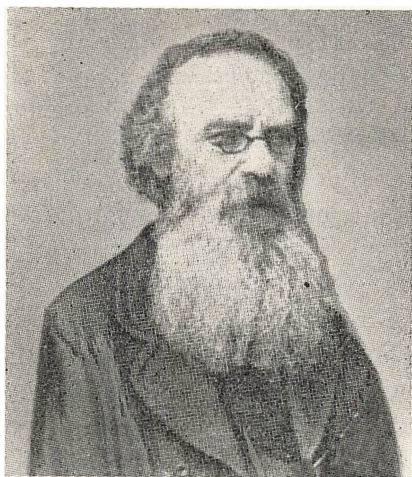
Sigfred Ley var her 1852—72, Vilhelm Hansen 1873—78 og Frk. Elise Lindberg 1880—84.

SIGFRED LEY.

Sammen med K. L. Knudsen kom der i 1852 en mærkelig Mand til Sognet, Familiens Huslærer, cand. phil. Sigfred Ley. Hans Ydre var egnet til at vække Opsigt. Han var 46 Aar gammel, Pebersvend, var lang og ranglet og havde et mægtigt Skæg og et langt filtret Haar. Tit saa man ham vandre rundt i Egnen og hørte, at han selv til lange Ture foragtede ethvert andet Befordringsmiddel end »Apostlenes Heste«. Mens Knudsen med Familie tog Bolig paa Hedegaard, valgte Ley det skumle, forfaldne og ubeboede Trøjborg til Bopæl for sig selv, og det var med en vis Gysen, Egnens Folk saa ham vanke rundt i de tomme Sale med et flakkende Lys og hørte, at han hver Dag, selv ved Vintertid, tog sit Bad i Sejrsbækken.

Mandens Indre svarede til det Ydre. »Hans Optræden var tit støjende og grov, og han brugte stærke Ord, men overfor Børn og paa Tomandshaand var han mild og god. Han fortalte ypperligt for Børn men foragtede al Lektuelæsning og Terperi. Som Taler var han ofte noget svævende og uklar, men kunde ogsaa tale kraftigt og gribende«. ⁴⁾

Sigfred Ley.

Ley var hjemme i Grundtvigs Skrifter som en Fisk i Vandet og begejstret for hans Frihedsideer og en god Oplæser af Guldalderens Digtning, særlig Øhlenschlägers.

Han var født i København, men Faderen, en Skræddermester, var fra Sønderborg og tilhørte en gammel sønderjydsk Slægt i Aabenraaegnen. Mest vel paa Grund af sin uligevægtige Natur og sin ubændige Friheds- og Selvstændighedstrang naaede Ley ikke at faa nogen Embedseksamen, men døde som en fattig Student i København 1874, et Par Aar efter, at han havde forladt Visby.

I Borgerdydskolen paa Christianshavn havde han haft J. Chr. Lindberg til Lærer, og en af hans Kammerater fra Skoletiden, den senere Professor Fr. Hammerich, skriver om ham:

»Han var smækker, høj, næsten udvokset ogsaa i aandelig Henseende. Skønt i Skolen kun en Sinke, lære vilde og kunde han kun hvad der tiltalte ham. Trofast hang han ved Grundtvig, og Stivheden og Kantetheden i hans Væsen ledte ham til mange Yderligheder.

---

⁴⁾ Lektor K. Knudsen i „Haabets Mænd“.

Grundtvig var ham et og alt. Han var hjemme i hans Skrifter, som Faderen, en Slesviger, allerede tidlig havde givet ham i Hænde, og ved sin Alvor og Modenhed, sin Sanddruhed, maatte han nødvendigvis faa en ikke ringe Indflydelse paa os alle. Ofre sig for en Sag kunde han og satte senere alting ind paa at føre sin Mesters Tanker ud i Livet.«

En Tidlang var Ley Lærer i Historie for Grundtvigs Børn.

Nogle Aar efter hans Død skrev Fr. Nygaard om ham i »Historisk Maanedsskrift«:

»Han døde efter adskillig Omflakken som gammel Student, ugift og fattig paa timeligt Gods. Han var et ualmindelig godt begavet Menneske, havde fra sin Barndom aaben Adgang til Kirkelivets og Folkelivets bedste Kilder. Han var en stærk, oprindelig Natur. En djærv Sandhedskærlighed udgjorde et af Hovedtrækkene i hans Karakter. Saavel af denne Grund, som fordi han trængtes af Forholdenes Magt, kunde han stundom synes frastødende og var det ogsaa undertiden; men i den snævre Kreds af Slægt og Venner tabte Adelsmennesket i ham aldrig sin Glans, derfor blev den Virksomhed, som han i deres Midte vandt frit Spillerum for, til Velsignelse. Hvad han paa enkelte betydningsfulde Omraader søgte at gøre gældende, var imod Samtidens almindelige Opfattelse, men Eftertiden har maattet bekende det som ret og sandt«.

VILHELM HANSEN.

Den unge theologiske Kandidat, som H. A. Knudsens paa Trøjborg fik til Huslærer for deres Børn, var en Mand af en helt anden Støbning end Sigfred Ley.

Han var Fynbo, født i Aasum ved Odense 1847 og Søn af et Par jævne, kloge og retskafne Husmandsfolk, der tidlig havde sluttet sig til den fynske Vækkelse og siden var kommet under grundtvigsk Paa-virkning.

»Faderen, som var Murer, var ikke blot et alvorligt kristent Menneske, men ogsaa besjælet af levende dansk Folkefølelse. Da den bitre Efterretning om Danevirkes Rømning naaede Aasum, udbrød han: »Og jeg havde tænkt mig, at alle vaabenføre Mænd skulde opbydes og sættes ind, førend der skulde blive Tale om saadant!« Da Sønnen engang fortalte det, føjede han til: »Ja, saadan talte en fynsk Husmand i 1864.« Paa dette Tidspunkt laa Vilhelm Hansen syg, og da Faderen efter Danevirkes Rømning besøgte ham, lagde Sønnen Mærke til, at

det var en gammel Mand, der kom ind ad Døren, saa dybt havde den Tildragelse ramt ham. Og naar Sønnen paa sine gamle Dage sagde: Jeg har oplevet 1864, saa fik man ret Indtryk af, at det, som mødte hans Fader, ogsaa kom til at præge ham for Livet.«⁵⁾

Folk lagde tidlig Mærke til Drengens gode Evner, gode Mennesker hjalp Husmandssønnen til at komme i Skole, og da han vedblev at

Vilhelm Hansen.

tage glimrende Eksaminer, fik han saa megen Understøttelse, at han ved stadig selv at udvise stor Sparsommelighed, og ved at Forældrene paalagde sig Savn for hans Skyld, naaede at faa theologisk Embeds-eksamen.

Hans Eksamen blev den største, der var taget i Danmark i de sidste 13 Aar, og der skulde gaa 23 Aar, inden nogen naaede en tilsvarende. Dermed laa »Professorvejen« aaben for ham, d. v. s. Fribolig paa Borchs Kollegium og Understøttelse til fortsatte Studier i Udlandet. Professorerne mente, det var en Selvfølge, han vilde gaa denne Vej, men Vilhelm Hansen sagde nej til alle de fristende Tilbud. Han følte, at han først og fremmest maatte have sit folkelige og kristelige Grundsyn klaret, og Studierne havde lært ham, at Livet læres ikke af Bøgerne,

---

⁵⁾ Th. Balslev: Vilhelm Hansen. Særtryk af Morsø Folkeblad.

men kun af Livet selv. »Jeg trængte til at sunde mig og blive alene, det var mig derfor som et Vink fra en Magt, der vilde mig vel, da en Bekendt gjorde mig opmærksom paa, at der netop blev søgt efter en Kandidat, helst theologisk, som vilde være Huslærer paa Trøjborg i Sønderjylland, og antydede, at det vist netop var noget for mig. Det var det; paa den Maade kunde jeg faa brudt med alt Kogleriet og komme ind i en Virkelighed, der nok var jævn, men dog ikke alt for flad. Til en Del Skuffelse for dem, der havde drømt om Professoren, frabad jeg mig den Friplads, der var tilstaaet mig paa Borchs Kollegium, og drog til Trøjborg. Det har jeg aldrig fortrudt.« Saaledes skrev han mange Aar senere.

I sin Studietid havde Vilhelm Hansen hele Tiden staaet i et hjerteligt Forhold til ældre og yngre i sin Fødeby, og da han kom hjem med den store Eksamen, holdt man Fest for ham og forærede ham et Guldur med Kæde. Denne Trofasthed mod Hjemstavnen bevarede han til sin Død. Hvert Aar gjorde han den lange Rejse fra Mors til Aasum, og det blev en fast Skik, at han da samledes med sine Bysbørn og holdt et Foredrag for dem. Da han som 80aarig Mand tog sin Afsked, flyttede han til Hjallesø ved Odense, »nær ved sin Fødeby og dog ikke lige op ad den.« Han forstod den Livets Visdom, at »Hjemmet efter saa lang en Tid, det er baade kendt og fremmed«; men han havde bevaret Samfølelsen med Slægterne der, og Vennerne fra Mors, som han jævnlig fik Besøg af, bevarede han stadig Forbindelsen med, og hans sidste seks Leveaar i sin Hjemegn blev saa rige paa Indhold, at han aldrig, som saa mange gamle fik Følelsen af at være tilovers eller at have overlevet sig selv. Saaledes omtrent skriver Pastor Balslev fra Vartov i sin lille Bog, der giver en smuk Karakteristik af denne særprægede og betydelige Mand, og gør fortrinlig Rede for den store Betydning han fik for hele Mors, hvor der ikke tilnærmelsesvis var nogen, hvis Ord havde Vægt som hans.

Mere end een Gang blev en Bispestol tilbudt ham, men han blev blandt sine Morsingboere i 47 Aar i sit første og eneste Præsteembede, hvor han »kendte hver Sjæl i sit Rige« og var søgt som Raadgiver og Vejleder af store og smaa og i stort som i smaat.

Her er det den Smule, der endnu kan skaffes til Veje om hans Ungdomsarbejde i Visby, vi gerne vilde redde fra Forglemmelse. Hans Arbejde for Bogsamlingen og ved Møderne er før blevet omtalt. Følgende Uddrag af nogle af hans Breve til Vennen Gaardejer P. Nielsen i Aasum indeholder mere herom og giver for stedkendte Folk en Del interessante Oplysninger om Forholdene paa Trøjborg og i Visby i Halvfjerdserne.

Uddrag af Breve fra Vilh. Hansen til Grdr. P. Nielsen i Aasum.

19. Januar 1873. Her er saa fladt og lavt, at det er en Gru.⁶⁾ Fra Dagligstuevinduerne er der Udsigt til en Ferskvandsoversvømmelse, der bedækker over 2000 Td. Land. Til Trøjborg hører omtrent 700 Td. Land, hvor af dog kun de 40 Td. Land pløjes og saas; der holdes kun 12 Køer og 6—8 Heste, men der holdes 100 Stude paa Stald i Vinter. Driften er saaledes meget let, og her holdes kun 3—4 Karle foruden Røgteren om Vinteren, hvorimod der om Sommeren holdes nogle flere. Al Gødningen anvendes paa Pløjejorden, som saaledes kan blive saa klinet, at der efter Sigende tilsidst pløjes i lutter Gødning og avles Korn af en aldeles uhørt Grøde. Saadan en Studestald er et anseligt Hus med hvælvet Loft, og en Stud, selv under dens nuværende Vinterstand, er et ret antageligt Dyr af en ingenlunde foragtelig Bredde over Bagdelen; især er her et Pragteksemplar, som jeg næsten tror, at der kunde laves et Par ret anstændige Køer af, hvis man flækkede den midt igennem.

Befolkningen i Visby er dansk paa Præsten og Arrestforvareren nær. Herredsfogden Hr. Sarauw besøgte vi allerede i Søndags; han er dansk paa en Hals. — —

Børnene her er meget flinke og kvikke, opfostret med Sagn og Eventyr, saa her er Lejlighed til at studere den Driftsplan. Knudsens egen første Lærer var ingen ringere end selve Kold, saa han naturligvis er Frihedsmand, dog med et vist Maadehold: han er ikke lærd, men meget belæst og efter min Mening et Pragteksemplar af en kærnestærk, sund og dygtig Mand, saadan som jeg kunde ønske, at alle Danske skulde blive.

2. Marts 1873. Folk er langt tilbage herovre i Henseende til Oplysning, og jeg kender dem endnu for lidt til rigtig at kunne tale frit fra Læderet til dem, men jeg tror nok, at det skal komme. Nu i Foraaret skal her bygges et Hus, som dels skal indeholde Butik for Forbrugsforeningen, og dels en stor Sal, som kan benyttes til Møder, da den Stue, vi nu har, er temmelig lille, saa tænker jeg, der kommer flere Folk, og det vil allerede hjælpe en Del. Det kan allerede mærkes paa Sangen, som Knudsen leder med megen Dygtighed, at det ikke er i Aasum eller paa Fyn, jeg er, der er intet rigtigt Liv i den; det er næsten, som om Folk var bange for deres egne Stemmer, men der er jo intet andet at gøre end at blive ved; til det giver Luft paa en eller

---

⁶⁾ Saaledes vil de, der kommer Øst fra, til enhver Tid se paa Egnen her.

anden Vis. Bare vi havde nogle flere unge Karle herovre, det vilde være rart; her er næsten ingen, og Piger kommer der heller ikke mange af; nu kommer vi nok ogsaa snart til at holde inde med Møderne for i Aar, og naar vi saa naar Vinter igen med det nye Hus, saa skal det nok blive drevet igennem, om vi saa skal slaa det ind med Køller.

16. Marts 1873. Ogsaa her mødte alle gode Ord i en lang Aarrække kun Spot og haanlig Afvisning, men det var Politik, der havde Folks Hjertes, hvis der var noget saadant. Saa var der en Mand, der hed Ley, som kom her til Vestkanten og begyndte at tale om Folkelighed, Kold gjorde det samme, og Folk grinte ad den Snak om Menneskevæsen og Menneskebørn. Men Ley holdt ud, og der kom hjælpende Hænder med forskellige gode Præster, nu gror det smukt og kraftigt paa mange Pletter som kan være lysende Eksempler for os alle, og nok vil det ske, at det hele skal blive modtaget, naar Tiden kommer.

Du har ikke, ialt Fald tidligere, bedømt Sønderjyderne synderlig mildt, men betvivlet deres Ærlighed; det er mig en Glæde at kunne forsikre, at du tager eller har taget helt fejl; de er saa gode Danskere, som nogensteds pløjer en Mark mellem Store- og Lillebælt; men naturligvis, det er gaaet og gaar endnu tildels her som paa Fyn og overalt i Danmark, at mange sover og ved ikke, hvad de er, saa det kan se ud, som Stude gælder mere for dem end Mennesker, Gaarde mere end Land og Folk. Det kan du nok finde i det gamle Aasum ogsaa uden at lede længe; men der skal komme den Tid, hvor ingen lader sig finde befængt med den Syge eller ialt Fald tie med Skaden, hvis de har den, hvor den stumme og døve Djævel er fordreven af Mund og Hjerte og lader Aanden rumstere i Huset af Hjertens Lyst. Lidt Spektakel og Uhygge og Pinagtighed maa der til, for Rengøring er aldrig behagelig, saa længe det staar paa, og her er der jo meget Støv at feje ud, mange Farver at opfriske og mange Kroge at lufte, inden der igen kan begyndes at stille alt op derinde i en ny Orden, ikke som den stive og døde, kedsommelige Orden, der var i gammeldags Stadsstuer, hvor klodsede Møbler optog Pladsen, og Stolene stod langs Væggen, fordi aldrig nogen kom og satte sig der, men en ny og hyggelig Orden, hvor alle menneskelige Foreteelser kan finde Plads til at røre sig paa Aandens Vink. Lad os saa finde os taalmodige i Uhyggeligheden indtil da og ikke være vrantne, som Mandfolk plejer at være, naar der skal skures Gulv.

Dette Brev, der kunde tyde paa at være blevet til, mens man holdt Paaskerengøring paa Trøjborg, aander en stærk og ungdommelig Tro

paa det danske Folks Vækkelse. Selv om Villh. Hansen i Aarenes Løb maatte smile vemodigt af sine Ungdomsdrømme, skriver Balslev, saa forlod han vist aldrig den Livsbetragtning, at det er Livet, der skal skabe Lovene, og ikke Lovene, der skal frembringe Livet, og i de Fejl-greb, der blev gjort her og stadig gøres, saa han Spirerne til meget ulykkeligt, baade i Menighedens og Folkets Liv.

22. November 1873. Herovre holder vi Møde regelmæssig hver Fredag, og jeg synes heldigvis, at der efterhaanden dog kommer flere og flere, og at navnlig ogsaa Fruentimmerne lader til at faa Gang derhen. For Tiden er vi i Gang med at faa klaret Spørgsmaalet om, hvad »Grundtvigianismen« er, for saavidt det i det hele lader sig klare. Fuldstændig kan det naturligvis ikke ske; mens Folks Begreber om Tingene er saa fortvivlet ravgale, at det næsten er lige saa galt som i Aasum i »gamle Dage«, og saa kan der jo altid fjernes en Del Misforstaaelser og en Del Mistænksomhed, som hidtil har holdt de fleste borte fra at have med os at gøre. Jyderne er et forsigtigt Folk.

Forhaabningerne om, at der vilde komme flere Folk, naar den nye Sal i Brugsforeningen kunde tages i Brug, slog altsaa til. Vi ved, at Trøjborg og Hedegaard med Husstande sammen med Aug. Becks og Fr. Høyberg kunde udruste en antagelig Flok. Naar Villh. Hansen her skriver, at der kommer flere, maa det være Folk ude fra Sognet. Der findes nu vist ikke flere her, som har været med; men en gammel Mand, som nu er død, har fortalt mig, at han har hørt Villh. Hansen holde mytologiske Foredrag. Han har altsaa ogsaa som saa mange andre i grundtvigske Kredse brugt de gamle nordiske Myter til »Livsforstaaelse« for Nutidsmennesker. Selv skriver han, at han mere og mere kom ind paa at prædike over Søndagenes Evangelietekster. I Brevene til P. Nielsen findes et meget fint og klogt, omhyggeligt udarbejdet Foredrag om »Vintergækken«, Haabet midt i Vinterkulden. »Vintergækken selv falder, men den har dog ikke levet sit Liv forgæves. Signalet er givet, Livets Fane rejst, Kræfterne samler sig, og snart bryder det løs overalt med en Magt, der ikke lader sig tvinge tilbage, og en Herlighed udfolder sig i Solskin og Glæde, som Vintergækken vel ikke ser, men som den først af alle havde anet og troet paa og ofret Livet for, mens de kloge tvivlede«.

21. December 1873. I Dag otte Dage skal vi have vort store Juletræ i Foreningen for alle Børnene fra 4 til 14 Aar, og i Torsdags var Høyberg og jeg i Tønder for at gøre de fornødne Indkøb af alt, hvad der

hører til Træets Udstyr, og af over 100 Genstande, som skal fordeles ved Lodtrækning, og vi havde Arbejde nok med at faa det klaret alt-sammen; men jeg tror saa ogsaa nok, at det lykkedes os særdeles godt, naar vi selv skal sige det, saa Børnene skal blive glade for den Dag, og Forældrene lære at indse, at vi ikke agter at gøre dem nogen Skade eller Fortræd enten i den ene eller den anden Retning, saa de ikke skal være betænkelige ved at have med os at gøre.

24: Februar 1875. Vi har faaet vor Samlingssal prægtig smykket med Buster af Grundtvig og Frederik VII som Mærkesmænd for den Retning, vi ønsker at følge: »Fremad og hjemad«, og nu gælder det om fremdeles at faa lidt lyst omkring dem eller rettere inden i os selv, at der ikke skal gro alt for meget Skidt og skjule al Udsigt til det bedste i os. Vore indre Stridigheder⁷⁾ er for længe siden traadt ud af Dagsordenen, og nu gaar det jævnt i det gamle Spor; men Præster⁸⁾ har vi ikke set her siden før Jul; en har været paa Vej her til, men blev opsnappet af Prøjserne paa Vejen (i Bovlund) og sendt hjem med Protest imod at komme mer, og saaledes er vi nu foreløbig, menneskelig talt, overladte til os selv.

7. Maj 1875. Træerne springer ud, og Fuglene synger, og Studene brøler, og nu er der Liv i Spillet. Og der er Skehejrer nede i Haven, og deres Fjer er evig gode til Piberensning, og derfor vil jeg nu ned at skyde en af dem, hvis jeg kan.

13. Juni 1875. Knudsen er kørt til Hedegaard og blev højlig for-bavset over, at jeg ikke vilde med. Det er dog virkelig al Ære værd, helst naar du hører, at Hedegaard i Regelen indeholder et meget muntert Selskab; og hvad mere er, Egnens skønneste unge Pige, en fuld-stændig nordisk Skønhed med en rig Fylde af guldgule Lokker. »Ver-den er saa lys, og Kvinden er saa smuk«, staar der i Visen, og jeg stemmer i med; men saa tager jeg ogsaa de næste Linier: »Dog vi Døren stænger, skønt med et Suk«. — —

Haven er saa køn i Aar, som den ikke har været før; men jeg savner dog imellemstunder lidt Bakkevæsen og lidt Skov; her bliver lidt fladt, og hvad Menneskene angaar, lidt tørt og tilsyneladende dødt; men det er nu da ikke saa slemt, som det lader.

»Egnens skønneste Pige, den nordiske Skønhed«, blev Vilh. Hansens Hustru. Hun var en Datter af Kogsinspektør H. C. Refslund og

⁷⁾ Angaaende Brugsforeningen (Se Sognekrønike I).

⁸⁾ „Fra det gamle Land“.

Maren Knudsen, K. L. Knudsens Datter (Den lille Maren, der er kendt fra Kolds Historie). Ved sin Død fik hun det Eftermæle fra Mors, hvor hun havde været Præstekone i 47 Aar, at hun var »en usædvanlig varm og levende Personlighed, en rigt begavet, højt kultiveret og først og sidst en godhjertet Kvinde«.

18. Januar 1876. Hvad jeg nu har mest Glæde af at tænke tilbage paa, er vor Børnefest i Visby. Det var et herligt Syn at se saa mange glade Ansigter baade hos Børnene og hos de Forældre, der var tilstede; men hvor de dog trænger til Oplysning. I Salen staar der to Buster paa Egetræs Fodstykker, en af Frederik VII og en af Grundtvig. Mens de andre var i Færd med at lave til Kaffedrikning efter den alvorlige Del af Festen og rumsterede med Borde og Bænke, kom jeg til at tale med en lille Pige, hvis »Dukkebarn«, som hun havde faaet som sin Julegave, havde mistet en Knappenaal, og som skulde have lidt Hjælp derved. Hun forespurgte saa ogsaa, hvem de hvide Mænd var, og jeg fortalte hende det; men hun kunde naturligtvis ikke ret forstaa det. At Frederik VII havde været Danmarks gode Konge, det gik endda, men Grundtvig, det var vanskeligere; jeg fortalte hende jo, at det var en Præst, som havde holdt meget af alle smaa danske Piger og Dreng og digtet en hel Mængde dejlige Sange om Danmark og Vorherre, men hendes Øjne blev ved at se saa inderlig spørgende ud, saa det gik mig ordentlig til Hjerte. I Skolen hører hun i bedste Fald noget om Frederik Barbarossa og Kaiser Wilhelm, huha.

16. Juli 1876. Alting er her saa temmelig ved det gamle. Det eneste betænkelige er, at hele Landboforeningen og en Del enkelte Personer her i Visby har en Anklage svævende over Hovedet for Udtalelser ved Dyrskuets den 23. Juni og Fornærmelse mod en Gendarm. Den forhenværende Kommuneforstander har endogsaa været fængslet, men slap dog løs mod en Kaution af 1000 Rigsmark. Her i vor rolige Egn vækker det jo en Del Opmærksomhed; men store Følger vil det næppe faa, medmindre de lukker Landboforeningen eller sligt, og det kunde endda blive godt.

22. August 1876. I Morgen skal der i Flensborg fældes Dom over de tre Mænd her fra Sognet, som ved Dyrskuets fornærmede Gendarmen. Anklageskriftet imod dem var uhyre komisk med sine tyske Ordgydelser, og lejlighedsvis skal jeg se at faa en Afskrift af det. Desværre tegner Historien temmelig ilde, og den ene slipper næppe for en Dom paa 6 Maaneders Fængselsstraf, og det er endda den af dem, som jeg

og de fleste nødigst saa forudlempet. Saa kan Sagen naturligvis appelleres, hvis der er Udsigt til at opnaa noget derved, og for at hjælpe dem til Rette i saa Henseende rejser Hoyberg med dem til Flensborg. Ulykkeligvis har de ikke tænkt paa at tilbyde Vidneforklaring af andre tilstedeværende, saa Gendarmens Ord staar imod deres Benægtelse, og denne vejer aldeles intet i den prøjsiske Retfærdigheds Vægtskaal. Nu er det for sent, da Vidner skal anmeldes 4 Dage, før Retten sættes.

LANDBOFORENING OG DYRSKUER.

Den Mand, der ved Dyrskuet i Visby var kommet for Skade at fornærme Gendarmen, fik ikke, som man befrygtede 6 Maaneder, men 9 Maaneder Fængsel, skønt han, efter hvad hans Søn fortæller, var ret uskyldig, da det nok var andre, der i Tummelen havde givet ham et Skub, saa han var »falden over« Ordenens Haandhæver. Seks Aar i Forvejen, 1870, havde et Dyrskue i Visby haft lignende Følger, idet det gav Anledning til, at Aug. Beck, Sigfred Ley og Pastor Schmidt, den ovennævnte tidligere Præst i Daler, blev arresterede og førte til en Fæstning i Tyskland (Lötzen), hvor de maatte sidde som Fanger, saa længe den tysk-franske Krig varede.

Det var »De blandede Distrikters Landboforening«, som lod disse Dyrskuer afholde. Den var blevet stiftet 1854 paa Tinghuset i Visby og havde til Virkeomraade de gamle Enklaver med tilgrænsende slesvigske Sogne, og det var de Mænd fra Visby, hvis Navne flere Gange er nævnet i denne Fremstilling, som havde givet Stødet til dens Oprettelse.

En Landbrugskrise var lige overvundet, den sidste Rest af Hoveri og Fæstevæsen var forsvundet, og den nationale Vækkelse i Fyrreerne havde givet den nordslesvigske Bonde Lyst og Mod til at hævde sig og gøre sig gældende paa Haandens og Aandens Omraade. Dette var medvirkende Aarsager til Oprettelse af Landboforeninger i hele Landsdelen.

I mange Aar havde »De blandede Distrikters Landboforening« (ligesom »Lø Herreds Brandforsikring«) sit Midtpunkt i Visby og Formanden boende her. Følgende har siden Foreningens Oprettelse været dens Formænd: Herredsfoged Thorup i Visby, K. L. Knudsen, Hedegaard, Aug. Beck, Visby, H. Aa. Knudsen, Trøjborg, Kresten Jensen, Ballum, Boy Højer, Trøjborg og Hans Beyer, Aasgaard.

Det var naturligvis i første Række Dygtiggørelsen paa Landbrugets Omraade, Foreningen tog Sigte paa; men baade dens Ledelse og dens Medlemmer var jo danske Mænd og Kvinder, og det var derfor

naturligt, at den fik et nationalt Præg, og at dens Møder ogsaa blev nationale Sammenkomster, hvor Tidens Spørgsmaal drøftedes, især inden man havde de nationale Foreninger. Møder og Dyrskuer fik da ogsaa Politiets Interesse at mærke.

Om Dyrskuet i Visby 1870 berettes: »Efter endt Dyrskue samledes henved 200 Mænd og Kvinder i Festteltet til en fælles Middag, hvor der blandt mere blev talt og sunget under og før det dyre Haab, vi som Danske har, atter at blive forenede med Folk og Konge i vort Fædreland Danmark«.

Af Talere havde Politiet lagt Mærke til Aug. Beck, Sigfred Ley og Pastor Schmidt. Kort efter udbrød Krigen, og man maa da have ment, at det var bedst at sikre sig saadanne landsfarlige Personer. Midt om Natten kom en Vogn fra Tønder, og Politiet gav kun Fangerne Lov til lige at komme i Klæderne, saa de blev kun daarligt udrustede til den lange Rejse, som de først efter lang Tids Forløb vendte tilbage fra, allesammen langskæggede og næsten ukendelige. I Rendsborg traf de sammen med H. A. Krüger, som var kommen der paa samme Maade og i samme gode Hensigt.

FRØKEN ELISE LINDBERG.

Modersmaaléts Tilsidesættelse i Børneskolen fremkaldte i forskellige Egne af Nordslesvig Oprettelse af mindre, private Børneskoler, og de fik nogenlunde uhindret Lov til at arbejde i Ro til 1884.

Den største Indsats paa dette Omraade ydedes af Frk. Elise Lindberg, som fra 1880 til 1884 havde sin Bopæl og Virksomhed i Visby. Hun var en Datter af Jak. Kr. Lindberg, Grundtvigs lærde, nære Ven og ihærdige Forkæmper for hans Frihedstanker. Fra 1872 havde Frk. Lindberg holdt dansk Privatskole i Raahede, Hviding, Randerup og Ottersbøl Mølle. Da Møllen blev solgt 1880, kunde hun ikke længere være der, og hendes Tanker gik da til Visby, hvor to anselige Bygninger, Tinghuset og Herredsfogedboligen, stod ubenyttede, en af dem maatte kunne indrettes til Skole.

Til at begynde med lejede hun Herredsfogedboligen, Sarauws Hus, og begyndte der med 12 Elever, unge Piger, som efter endt Skolegang vilde tage en privat dansk Skolevirksomhed op i Sønderjylland. Aaret efter skulde Tinghuset sælges.

»Jeg tog da mine Elever med derhen og spurgte, om de kunde finde sig i at faa Tyvecellerne til Værelser, jeg vilde lade dem male og gøre saa fine som muligt. Fængselsgaarden vilde jeg lade beplante

med Espalier og sætte Bænke derud. Den store Retssal kunde blive en udmærket Skolestue, en stor Spisestue og et Værelse til mig selv var der ogsaa. Vi gik og besaa det hele, og Eleverne sagde, at de nok kunde finde sig i at bo der⁹⁾«.

Skolen vedblev alligevel at have til Huse i Herredsfogedboligen. En Kreds af Damer i Kongeriget, der skaffede Frk. Lindberg en aarlig Understøttelse paa 1200 Kr., købte Huset 1881.

Tre af Frk. Lindbergs Broderdøtre var skiftevis hendes Medhjælpere, og i det sidste Aar holdt hun en eksamineret Lærerinde, Frk. Hensen fra Flensborg, til at undervise i Tysk. Elevernes Uddannelses-tid varede 1—1½ Aar. »Da vi levede meget stille og aldrig averterede i sønderjydske Blade, syntes det, som vi kunde vente at have Fred i mange Aar. Mine Elever sad nu som Lærerinder spredte over hele Sønderjylland. De holdt ogsaa Aftenskole, Husfællesskaber oprettedes, vore smaa Skoler opfyldte de Fordringer til Tysk, der stilledes, og vi havde saaledes temmelig frie Hænder«.

Hver Lørdag Eftermiddag samlede Frk. Lindberg en Del smaa Piger, omkr. 16, til Syskole, og medens de arbejdede, fortalte hun dem Danmarkshistorie og sang med dem.

Som saa meget andet smukt og godt begyndt dansk Aandsarbejde her paa Egnen skulde denne Skolevirksomhed faa en brat og brutal Afslutning. Udflugterne til København og Vestjylland efterfulgtes af en Mængde Udvisninger, som ramte flere Familier haardt, og Frk. Lindberg, som fra første Færd havde været imod, at hendes Elever deltog i Københavnsturen, men tilsidst havde givet efter, fik Ordre til at være ude af Landet inden otte Dage. Dermed var en Fortsættelse af hendes Skolearbejde i Sønderjylland umuliggjort. Men flere Aar endnu (1884—88) vedblev hun i Søgaard ved Vamdrup (»dette uhyggelige Sted« kalder hun det) at uddanne Lærerinder til Sønderjylland. I Aarenes Løb har ialt 48 Lærerinder faaet deres Uddannelse hos hende.

---

⁹⁾ „Højskolebladet“ 1900.

Husholdningsseminariet

Ankerhus - Sorø

uddanner Husholdnings- og Skolekøkkenlærere, afholder 5 Mdr.s Kursus for unge Piger fra Maj og Novbr. - Plan sendes. *Magdalene Lauridsen.*

Haslev Gymnasium - *Kostskole for Dreng*

Eksamensret til Mellemskole-, Real- og Studentereksamen.

Alle Oplysninger ved Henvendelse til

Peter Kæstel, Rektor. Haslev.

Restaurant

Bryggergaarden - Odense

Byens bedste Spisested.

Indregistreret Varemærke

Aktieselskabet

Herman A. Kähler

Keramisk Værksted

NÆSTVED

Eriksen & Christensen

Aktieselskab.

Korn og Foderstoffer

Esbjerg.

Aktieselskabet

Dampmøllen Victoria

Odense.

Sørgemagasinet

Telf.: C 428 og Palæ 3328
Kongens Nytorv 21.

HATTE

FRAKKER

KJOLER

Kvalitet — og dog billigt

Adda

Korsetterne virker slankende, sidder eminent og er behagelige i Brug.

Gymnastikhøjskolen.

(Fra 1. April 1927 anerkendt og optaget paa Højskoleloven).

Plan med Oplysninger om Skolearbejdet og om Understøttelse gennem Amterne eller Elevforeningen „O. D.“ ved

NIELS BUKH,
Ollerup.

Sønderborg Pølser

sendes overalt.

S a n d w i c h

Strandvej 149
Telf. Hellerup 1590
KØBENHAVN

B A M B A ' S

Smør og Kaffe

Vordingborg Husmøderskole

Nyt Kursus begynder 4. Maj og 4. Novbr. — Barneplejefdeling. — Elektrisk og alm. Køkken. — Kjølesyning.

Valborg Olsen. Telefon 275.

Axel Rasmussen & Co.

Kgl. Hof Skræderi

Bredgade 36 — Telef. 4199
København K.

Hotel

ALSSUND SØNDERBORG

Telefon 70 og 352

vis a vis Slot - Park - Strand

Sundby Messe

Amagerbrogade 145

Tlf. Amager 2944

Blandet Manufaktur og Tricotage.

Sønderjydsk Teglintudstri

Nordre Fasanvej 127 - København N.
Telf. C. 4520 — Tage 1700 — Tage 1717

Facadesten, flammede Sten, Tagsten, Drænrør
Alle Bygningsartikler

De Forenede Teglværker ved Aarhus. Aktieselskab

Tlf. 644. Kontor: Parkallé 15, Aarhus. Tlf. 6444.

Facadesten, Tagsten, Radialsten, glass. Tagsten og Mursten

Paasch & Larsen, Petersen

Aktieselskab

HORSENS

Telefoner: 207 — 807 — 808

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

„Sønderjydsk Maanedsskrift“

Kr. 6.00 aarlig.

Skal man til og fra

Sønderjylland

benytter man

Sydfynske Jernbaner

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK & EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup { 13
18

Graasten Teglværk

G R A A S T E N

Støt dansk Industri

H. A. GRUBERTS SØNNER

Aktieselskab

Metalvarefabrik

Frankrigsgade 40

København S.

P. A. KRUUSE

cand. pharm. — O D E N S E

Fabrik: Kochsgade 29

Butik og Kontor: Flakhaven 1

Telefon 227

Forlang **Gulvtæpper**

fra

Sønderjydsk Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY

Højer

Hvide Lærredsgummisko

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)

(Grundlagt 1887)

KOLDING

Leveringer under Statsfrøkontrollens selvvirkende Kontrol.
Antager Frøavlere.

Rio Radiatorer

Ribe Centralvarme-Komfurer

Ribe Centralvarme-Kamin

Ribe Kakkelovne

Ribe Kaminer

A/S Ribe Jernstøberi

Ribe Telf. 261 (2 Linjer)
Grundlagt 1848

Ja-men:

Jmas

Kaffe

smager bedst

Friskebrødt
med egne moderne Bækkender
Carl Scheppling, Kbhvn. Eteld. 1938
Egen Jernstøberi.